

Olga Pilace

**“MORĀLĀ KAITĒJUMA INSTITŪTA TIESISKIE ASPEKTI
UN ATBILSTĪBA MŪSDIENU CIVILTIESĪBU
ATTĪSTĪBAS TENDENCĒM”**

Maģistra darbs

Darba zinātniskais vadītājs:

Dr.iur. Jānis Radionovs

Darba mērķis

Pētījuma objekts un priekšmets

Pētījuma objekts: mūsdienu tiesiskās attiecības, kas veidojas no morālā kaitējuma nodarīšanas personai.

Pētījuma priekšmets: morālā kaitējuma institūta tiesiskais regulējums Latvijas Republikas normatīvajos aktos.

Pētījuma uzdevumi

1. Analizēt morālā kaitējuma institūta vēsturisku attīstību Latvijā, tajā skaitā tā rašanās priekšnoteikumus, tiesu prakses aktualitātes, tiesiskā regulējuma atbilstību svarīgākajiem starptautiskiem tiesību aktiem.
2. Izpētīt morālā kaitējuma tiesisko regulējumu un morālā kaitējuma atlīdzināšanas īpatnības un tendences romāņu-ģermāņu, anglo-sakšu tiesību sistēmās un postsociālistiskās apkšsistēmā, tādā veidā salīdzinot morālā kaitējuma institūta tiesiskos aspektus Latvijā, Vācijā, Krievijas Federācijā, Ukrainā, Lielbritānijā un Amerikas Savienotajās Valstīs.
3. Atklāt veidus, kā piesaistot apdrošināšanas pakalpojumu sniedzējus, garantēt valsts iedzīvotājiem savlaicīgu, taisnīgu, morālā kaitējuma kompensāciju. Izvērtēt iespējamos riskus, ar kuriem jārēķinās popularizējot šādu virzienu, ņemot vērā ārvalstu pieredzi.
4. Pamatojoties uz veikto pētījumu, formulēt konkrētus priekšlikumus Civillikuma tiesību normas, kas definē morālo kaitējumu, pilnveidošanai un piedāvāt attiecīgus grozījumus.

Pētījuma hipotēze

Pētījuma rezultātā darba autore vēlās pārbaudīt sekojošo hipotēzi:

Latvijas tiesu praksē pastāv nepamatota morālā kaitējuma atlīdzības apmēra atšķirība līdzīgās lietu kategorijās.

Darba aktualitāte

Kā tiek atlīdzināts morālais kaitējums ir sava veida sabiedrības morālās veselības indikators, tās tiesību sistēmas attīstības rādītājs.

Morālā kaitējuma kompensācijas institūts ir svarīgs ne tikai juristiem, politiķiem, ārstiem, bet arī ekonomistiem un citiem speciālistiem.

“Mūsu morālā problēma - cilvēku vienaldzība pašiem pret sevi”

(vācu psihologs un filozofs Ērihs Fromms)

Secinājumi

- 1) Latvijas Republikas, Krievijas Federācijas un Ukrainas tiesību aktos ietvertie morālā kaitējuma jēdzieni ir līdzīgi, bet tajā pašā brīdī Latvijas tiesu praksē ir vairāk vērojama Eiropas Cilvēktiesību tiesas ieteikumu un starptautisko tiesību aktu ievērošanas tendence nekā Krievijas Federācijā un Ukrainā, kur nemantiskā kaitējuma atlīdzības piešķirtie apmēri līdzīgos gadījumos krasi atšķiras vai prasības par nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu nav apmierinātas vispār.
- 2) Salīdzinot Latvijas Republikas, Vācijas, Krievijas Federācijas, Ukrainas, ASV un Lielbritānijas morālā (nemantiskā) kaitējuma institūta vēsturisko attīstību, civiltiesību mūsdienu tendences var secināt, ka Vācijai, ASV un Lielbritānijai ir apjomīga tiesu prakse pētāmā jautājumā; nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas institūtam civiltiesībās ir pievērsta liela uzmanība; ar šī institūta atbilstību mūsdienu tendencēm nodarbojas speciāli izveidotas institūcijas; kompensāciju apmēri ir daudz lielāki nekā pārējās salīdzināmās valstīs; vērojama sabiedrības līdzdalība kompensāciju griestu noteikšanas procesā.

Secinājumi

3) Pētījuma rezultātā darba autores hipotēze “Latvijas tiesu praksē pastāv nepamatota morālā kaitējuma atlīdzības apmēra atšķirība līdzīgās lietu kategorijās” apstiprinājās. Pēdējos 20 gados morālā kaitējuma atlīdzināšanas jautājums Latvijas tiesu praksē ir ļoti aktuāls. Kaut gan dažās traģēdijās cietušās personas ilggadēju tiesvedības procesu un normatīvu aktu pilnveidošanas rezultātā ir saņēmušās līdzīgas kompensācijas līdzīgās lietu kategorijās, pēc tiesas ieskata noteiktie morālā kaitējuma kompensāciju apmēri Latvijas tiesu praksē mēdz ievērojami atšķirties, kas nenodrošina konstitucionālā vienlīdzības principa ievērošanu.

Priekšlikumi

1) Civillikuma 1635.panta pirmā daļa izsakāma šādā redakcijā: “Katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra pati par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī nemantisks kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot.”

2) Civillikuma 1635.panta otrā daļa izsakāma šādā redakcijā: “Ar nemantisko kaitējumu jāsaprot būtiskas personas ciešanas, sāpes, pārdzīvojumi, ko nav iespējams tieši novērtēt, kas izraisīti ar neatļautas darbības rezultātā nodarītu cietušā nemantisko tiesību vai nemantisko labumu aizskārumu. Atlīdzības apmēru par nemantisko kaitējumu nosaka tiesa pēc sava ieskata, ņemot vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas un sniedzot mierinājumu cietušajam.”

Priekšlikumi

3) Darba devēja obligātā civiltiesiskā atbildības apdrošināšana, uzņēmēja brīvprātīgā civiltiesiskās atbildības apdrošināšana, fiziskās personas brīvprātīgā civiltiesiskās atbildības apdrošināšana, kas iekļauj morālā (nemantiskā) kaitējuma risku, var palielināt katras personas izredzes saņemt taisnīgu atlīdzību par viņu nemantisko tiesību vai nemantisko labumu aizskārumu. Taču ņemot vērā ilggadējo Lielbritānijas pieredzi morālā kaitējuma riska apdrošināšanā, jāskaitās ar vairākiem riskiem, ar ko var saskarties gan sabiedrība, gan valsts, gan tiesas:

- kompensācijas pieaug - apdrošināšanas polišu cenas arī paaugstinās;
- apdrošināšana pilnībā izpilda kompensācijas funkciju, bet slikti veic preventīvo funkciju;
- apdrošinājuma ņēmējs, zinot, ka viņš ir apdrošināts, maina savu uzvedību un var kļūt bezrūpīgs;
- juristi (dotajā kontekstā - britu) vienmēr strādā ar tādām lietām, kur atbildētājam ir “dziļa kabata”;
- apdrošinātājiem darba devēja atbildības apdrošināšana nav ekonomiski izdevīga.

Priekšlikumi

4) Standartizācija, nosakot atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu, nozīmētu nelielu iespējamā subjektivisma mazināšanos, kas varētu ievērojami atvieglot tiesnešu darbu, palielināt uzticību pieņemtajiem tiesu lēmumiem gan no cietušo, gan no personu, kas ir atbildīgas par morālā kaitējuma rašanos, puses.

Par pamatu var kalpot Latvijas Republikas Ministru kabineta 2014.gada 17.jūnijā noteikumos Nr.340 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” kompensācijas aprēķināšanai izmantotā metodoloģija.

PALDIES PAR UZMANĪBU!